

НАУКОВЕ ЖИТТЯ

УДК 159.9

© В. В. Кобильченко, І. М. Омельченко, 2023

orcid.org/0000-0002-7717-5090

orcid.org/0000-0002-4698-0273

<https://doi.org/10.33989/2226-4078.2023.2.288317>

КОБИЛЬЧЕНКО Вадим Володимирович

доктор психологічних наук, професор,

*головний науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору
Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН
України (м. Київ)*

ОМЕЛЬЧЕНКО Ірина Миколаївна

доктор психологічних наук, професор,

*провідний науковий співробітник відділу психолого-педагогічного супроводу
дітей з особливими потребами Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України (м. Київ)*

ВНЕСОК ІНСТИТУТУ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАПН УКРАЇНИ У РОЗВИТОК ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

У статті розглянуто і проаналізовано внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України у розвиток теорії і практики спеціальної психології.

Встановлено, що перед українською спеціальною психологією на тепер постають завдання методологічної рефлексії, осмислення власного історичного шляху та сучасного статусу.

Констатовано, що спеціальна психологія була невід'ємною частиною дефектології, мала прикладний характер і формувалася як багатогалузева дисципліна.

Встановлено, що здобуття Україною незалежності гостро поставило проблему щодо розвитку теоретичної та концептуальної бази спеціальної психології, позаяк зберігалася значна ізольованість

різних напрямків спеціальної психології й прикладний характер проведених досліджень.

Проаналізовано сучасну українську навчально-методичну літературу для закладів вищої освіти, виявлено, що видання переважно перебувають в руслі класичної психології та дефектології, в межах природничо-наукової парадигми.

З'ясовано, що значущими для розвитку спеціальної психології є досягнення психологічної науки останніх років, обумовлені усе зростаючим впливом гуманістичної парадигми на уявлення про предмет і методологію психологічних досліджень.

Розкрито досягнення Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в галузі спеціальної психології, роль та вплив на її розвиток, внесок в теорію та практику.

Ключові слова: спеціальна психологія, дефектологія, природничо-наукова парадигма, гуманістична парадигма.

Постановка проблеми. В українській психологічній науці відповідно до усталеної традиції, що склалась ще в минулому столітті, домінує точка зору, відповідно до якої спеціальна психологія – це один із напрямів науково-прикладної психології, що визначається українським психологом Ю. Трофімовим (2008), як психологія аномального розвитку, яка включає такі дисципліни як патопсихологія, олігофренопсихологія, сурдопсихологія, тифлопсихологія.

Як зазначає Л. Прохоренко (2023), виділення окремих галузей спеціальної психології, так чи інакше, відображало процес розвитку системи спеціального (корекційного) навчання. У цьому контексті не випадковим є той факт, що першими галузями спеціальної психології стали психологія осіб з порушеннями зору, слуху та інтелекту, бо першими в системі спеціальної освіти почали виникати школи для дітей саме із такими порушеннями в розвитку.

За увесь час свого існування спеціальна психологія була невід'ємною частиною дефектології – комплексної науки, яка охоплювала як різнобічне вивчення причин і механізмів розвитку, що відхиляється від норми, так і розробку науково обґрунтованих медико-психолого-педагогічних корекційних впливів стосовно дітей, що мають різні порушення психофізичного розвитку.

Зусилля психологів, які працювали в дефектології, були спрямовані, насамперед, на вивчення особливостей розвитку дітей (головним чином, когнітивної сфери) стосовно до виділених типів аномального розвитку. Результати проведених у той період психологічних досліджень сприяли нагромадженню знань про особливості розвитку дітей у всіх галузях дефектології, внесли вклад у розвиток теоретичних основ і методів диференціальної діагностики, дозволили обґрунтувати необхідність диференціації навчання сліпих і слабозорих, глухих і слабочуючих, розумово відсталих і дітей із затримкою психічного розвитку тощо. Між тим, зберігалися значна ізольованість різних напрямків спеціальної психології й, переважно, прикладний характер проведених досліджень.

Разом з тим, прикладний характер даної науки, її спрямованість на вирішення актуальних і важливих завдань не повинні перетворювати її в якийсь утилітарний придаток практики. Прикладне використання науки прямо залежить від розвиненості її концептуальної бази. Крім того, сучасна реальність практичної роботи така, що фахівцям в галузі освіти доводиться мати справу, як правило, не з однією формою порушень, а відразу (або по черзі) з декількома. Саме тому, таким важливим є знання загальних основ спеціальної психології, єдиних закономірностей порушеного розвитку.

Потрібна була досить тривала еволюція самої практики, перш ніж прийшло усвідомлення необхідності глибоких і всебічних знань про особливості порушеного розвитку різних груп дітей як важливого фактора ефективної навчально-виховної роботи з ними. Але й цього виявилось недостатньо, тому що сама психологія повинна була досягти того рівня зрілості, при якому змогла б відповісти на запити й потреби практики.

Шляхи історичного розвитку спеціальної психології визначаються переплетенням двох еволюційних рядів, які постійно взаємодіють між собою, – системи спеціальної освіти й самого психологічного знання.

Збільшення кількості осіб з порушеннями в розвитку, що відзначається в останні десятиліття, як і бурхливий процес

реформування системи спеціальної освіти, запровадження інклюзивного навчання виступили факторами активізації розвитку спеціальної психології.

Проте, на наше переконання, хоча для розвитку спеціальної психології в Україні настав зоряний час, вона нарешті має вийти з тіні спеціальної педагогіки, перестати бути сервільною щодо неї. Вона не має обслуговувати ані спеціальну освіту, ані інклюзивне навчання, але вони можуть послуговуватись здобутками і напрацюваннями спеціальної психології. Крім того, спеціальна психологія не повинна бути лише дитячою психологією і має, врешті рещт, стати самодостатньою науковою дисципліною.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Першими напрямками спеціальної психології, які давно сформувалися як у теоретичному, так і прикладних аспектах були такі, як психологія розумово відсталих (олігофренопсихологія), психологія глухих (сурдопсихологія), психологія сліпих (тифлопсихологія). Відносно недавно з'явився також такий напрям, як логопсихологія.

За останні роки в Україні з'явився ціла низка підручників і навчальних посібників для закладів вищої освіти за окремими напрямками спеціальної психології, зокрема «Психологія розумово відсталої дитини», 2008 р. (автори: В. Синьов, М. Матвеева, О. Хохліна); «Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору», 2008 р. (автор – Є. Синьова); «Логопсихологія», 2010 р. (автори: С. Конопляста, Т. Сак); Логопсихологія, 2019 р. (автор – І. Мартиненко).

Згодом назріла потреба поглянути на спеціальну психологію як на наукову дисципліну цілісно. Одним із перших таких видань був навчальний посібник «Психологія людини з обмеженими можливостями», 2011 р. (автори: В. Бочелюк, А. Турубарова), у якому проаналізовано теоретико-методологічні основи психології людини з обмеженими можливостями у межах спеціальної психології, окреслені предмет, об'єкт і завдання цієї науки. Також у даному посібнику розкриті соціально-психологічні особливості людини з різними психо-

фізичними порушеннями та основи її психологічної реабілітації. Значна увага приділяється основам психологічної готовності вчителів до педагогічної діяльності з дітьми з психофізичними порушеннями, визначено зміст та психологічну структуру до такого роду педагогічної діяльності, методика її діагностики, а також систему корекційної роботи з підвищення рівня готовності вчителя до професійної діяльності.

Заслуговує на увагу також виданий в 2011 році у Луцьку навчально-методичний посібник «Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу» (автор – Д. Гошовська), які призначений для студентів спеціальності «Психологія», «Практична психологія» денної та заочної форм навчання й має на меті узагальнити та використати додаткову інформацію у роботі з дітьми з особливими потребами розвитку для глибшого і повнішого розуміння складних порушень розвитку.

Ще одним виданням в цьому ряду є «Спеціальна психологія» Н. Пахомової та М. Кононової, видана в Полтаві у 2015. Дане видання було покликано допомогти здобувачу вищої освіти досягнути розуміння психологічних закономірностей нормального та аномального розвитку особистості, рушійних сил її розвитку, типологічних виявів різних форм дизонтогенезу, можливостей надання психокорекційної допомоги дітям з порушеннями розвитку та їх батькам.

Усі наведені видання поєднує те, що вони певним чином перебувають в руслі класичної психології та дефектології, в межах природничо-наукової парадигми.

Значущими для розвитку спеціальної психології є досягнення психологічної науки останніх років, обумовлені усе зростаючим впливом гуманістичної парадигми на уявлення про предмет і методологію психологічних досліджень.

Якщо природничо-наукова парадигма пропонує знаходити засоби виключення суб'єкта пізнання зі структури самого одержуваного знання (вимога об'єктивності), то гуманістична парадигма орієнтує на розуміння й розвиток самої особистості, її активності.

Саме тому хочемо фокусувати увагу на нашому підручнику для ЗВО «Спеціальна психологія», (автори: В. Кобильченко, І. Омельченко, вийшов друком у видавництві «Академія» у 2020 році).

Зауважимо, що натепер в психологічній науці існує три стилі теоретизації: класичний, некласичний і постнекласичний стиль, який останнім часом починає домінувати. При цьому стилі теоретизації не психіка, а людина стає центром, метою й цінністю психологічного пізнання.

Саме тому даний підручник є особистісно центрованим, особистість розглядається як біопсихосоціальна єдність, розвиток якої аналізується на всіх етапах онтогенезу/дизонтогенезу, а не тільки в дитячому віці.

Центральним поняттям підручника є депривація, яка виступає суттєвим гальмівним чинником для повноцінного розвитку особистості. Депривація, як ключове психологічне явище, впливає на різні сторони людської особистості, позаяк позбавляє або обмежує людину в певних життєво важливих потребах, необхідних для повноцінного розвитку й функціонування особистості.

У підручнику розкрито загальні засади спеціальної психології, визначено її предмет, принципи, завдання і методи, обґрунтовано закономірності психосоціального розвитку в онтогенезі та дизонтогенезі, охарактеризовано особистість в умовах депривації та основні підходи до оптимізації її розвитку.

Окремо хочемо наголосити на тому, що даний підручник – це плід багаторічної праці й еволюції поглядів її авторів, крім того у підручнику наведені вперше в навчально-методичній літературі результати багаторічних наукових досліджень як окремих співробітників Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, так і багатьох інших українських вчених в галузі спеціальної психології.

Мета статті полягає в тому, щоб розкрити й проаналізувати внесок Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України в розвиток теорії і практики спеціальної психології.

Виклад основного матеріалу дослідження. До здобуття незалежності в Україні було обмаль наукових досліджень в царині спеціальної психології. Флагманом на той час можна цілком заслужено вважати лабораторію спеціальної психології, яка тоді перебувала в складі Науково-дослідного інституту психології УРСР. В лабораторії працювало 8 співробітників, серед них включно із завідувачем Н. Стадненко було три кандидати психологічних наук. Лабораторія займалась прикладними дослідженнями, розробляла діагностичний інструментарій для обстеження різних категорій дітей з порушеннями психофізичного розвитку.

У 1994 році на базі даної лабораторії разом із трьома педагогічними лабораторіями (олігофренопедагогіки, сурдопедагогіки та тифлопедагогіки), що до цього часу перебували у складі Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР, за ініціативи академіка М. Ярмаченка, який став першим президентом Академії педагогічних наук України, був відроджений Інститут дефектології. Це дозволило розгорнути теоретичні психологічні дослідження, чому також сприяло створення у 1996 році при Інституті дефектології спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських і докторських дисертацій. В короткочасовій перспективі ще чотири співробітника лабораторії здобули наукові ступені кандидата психологічних наук, що значно посилило її науковий потенціал.

Першими докторськими дисертаціями в царині спеціальної психології, захищеними в Інституті дефектології АПН України, були:

1. Фомічова Л. І. Проектування навчання як засіб інтелектуального розвитку дошкільників з вадами слуху: операціонально-знаковий підхід (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук: спеціальність 19.00.08 «Спеціальна психологія», захищена у 1997 році).

2. Вісковатова Т. П. Проблема генезу діагностики і психолого-педагогічної корекції затримки психічного розвитку в дітей (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук: спеціальність 19.00.08 «Спеціальна психологія», захищена у 1997 році).

3. Хохліна О. П. Психолого-педагогічні основи корекційної спрямованості трудового навчання учнів з обмеженими розумовими можливостями (дисертація на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук: спеціальність 19.00.08 «Спеціальна психологія», захищена у 2000 році).

У 2001 році Постановою Президії АПН України назву Інституту дефектології було змінено на Інститут спеціальної педагогіки АПН України. Зміна назви позначилась на тематиці наукових досліджень: почала домінувати педагогічна тематика, а психологічні дослідження, на жаль, опинились на периферії.

Ще більш послабило психологічний напрям в Інституті те, що переважна більшість співробітників лабораторії спеціальної психології, які стояли у витоків Інституту, звільнилась. Лабораторія неодноразово переформатовувалась, змінювала назву і керівників.

Однак, позитивним моментом було те, що психологічна тематика не була згорнута повністю, нею опікувались зокрема В. Тарасун та Т. Сак, які створили за цей час свої наукові школи.

У 2006 році Т. Сак захистила докторську дисертацію на тему «Психолого-педагогічні основи управління учбовою діяльністю учнів із затримкою психічного розвитку в школі інтенсивної педагогічної корекції». З-поміж її учнів хочемо згадати таких науковців, як Н. Гончарук, І. Мартиненко, І. Омельченко, Л. Прохоренко, які на сьогодні самі є докторами психологічних наук і мають власні наукові школи.

Так склалось, що практично усі захищені в Інституті дисертації зі спеціальності 19.00.08 «Спеціальна психологія» обмежуються переважно дитячим та підлітковим віком, серед низки дисертацій особливе місце займають, ті які були захищені за цей період, хочемо відмітити дві, авторами яких є тотально незрячі люди.

Це передусім кандидатська дисертація В. Журова «Розвиток просторової перцепції у осліплених осіб зрілого віку», захищена у 2002 році, в якій автор розглядає психологічні особливості та проблеми формування просторової перцепції в осіб, які втратили зір у зрілому віці.

Також неординарною є докторська дисертація Є. Клопоти «Психологічні основи інтеграції в суспільство осіб з вадами зору», захищена у 2015 році. У дисертації автор зазначає, що в результаті соціальних трансформацій та становлення в Україні громадянського суспільства, ставлення до людей з особливими потребами суттєво змінилося, інвалідність не розглядається більше як вирок, поступово створюються умови для реалізації можливостей та самореалізації інвалідів по зору. Водночас, соціальна інтеграція осіб з особливими потребами вимагає від суспільства введення нових педагогічних підходів та інноваційних освітніх технологій, психологічного супроводу на різних етапах інтеграції, а також нових комплексних програм розвитку та реабілітації особистості з порушенням зором, більш ефективної та оптимальної соціально-психологічної й соціально-трудової адаптації.

З метою посилити психологічний напрям наукових досліджень Інститут спеціальної педагогіки НАПН України з 16.10.2018 року перейменовано в Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

В Інституті з'явився психологічний консультативно-тренінговий центр, який силами співробітників відділів надає різні освітні послуги: тренінги, семінари, майстер-класи, лекції, вебінари тощо.

На сьогодні драйвером психологічного напрямку в Інституті є відділ психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами, в складі якого працюють 4 доктори та 4 кандидати психологічних наук.

Відділ здійснює розробку психолого-педагогічних засад навчання дітей з порушеннями когнітивного розвитку; компетентнісно орієнтованих програм галузевих знань; інноваційних технологій навчання, виховання, розвитку; технологій психологічної діагностики та корекції дітей різних вікових груп з порушеннями когнітивного розвитку; прогнозування подальшого розвитку дитини.

Якщо на момент створення Інституту в його складі було, нагадаємо, лише три кандидати психологічних наук, то натеper працює 8 кандидатів та 6 докторів психологічних наук, які

проводять фундаментальні й прикладні наукові дослідження в галузі спеціальної психології, розробляють наукові психологічні основи навчання та виховання дітей різних вікових груп різних нозологій, та технології психологічної підтримки й супроводу дітей з особливими потребами та їх батьків.

В інституті ведеться підготовка докторів філософії за напрямом 053 «Психологія» за оригінальною і єдиною в Україні освітньо-науковою програмою «Спеціальна психологія», за якою наразі навчаються 10 здобувачів третього рівня вищої освіти. Крім того, в Інституті постійно діють курси підвищення кваліфікації керівних, педагогічних та науково-педагогічних працівників спеціальних та інклюзивних навчальних закладів та інклюзивно-ресурсних центрів з використанням інноваційних освітніх психолого-педагогічних технологій.

Висновки та перспективи майбутніх наукових розвідок.

Насамкінець хочемо зауважити, що натеper спеціальна психологія інтенсивно розвивається не тільки як прикладна, але і як академічна наука.

Зауважимо, що потреба в отриманні системних знань про людину з порушеннями біопсихосоціального розвитку на різних вікових етапах, починаючи з раннього дитинства, проявляється в усе зростаючому взаємопроникненні теоретико-експериментальних репрезентацій реальності, сформованих у суміжних науках. Виходячи із цього, міждисциплінарна орієнтованість досліджень набуває особливого значення і для сучасної української спеціальної психології.

Перспективи майбутніх наукових студій авторів зазначеної публікації і науковців України мають бути спрямовані на розбудову гуманістичної парадигми спеціальної психології. Перспективним напрямом наукових розвідок є розроблення передусім теорії і методології та, зокрема, технологій психологічного супроводу і психотерапії для осіб з особливими потребами в умовах кризових ситуацій сьогодення.

Список використаних джерел

- Бочелюк В. Й., Турубарова А. В. Психологія людини з обмеженими можливостями : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 264 с.
- Гошовська Д. Т. Спеціальна психологія та методика педагогічно-корекційного тренінгу : [навчально-методичний посібник] / Волинський нац. ун-т імені Лесі Українки. Луцьк, 2011. 265 с.
- Кобильченко В. В. Інтегративна парадигма як теоретико-методологічний орієнтир сучасної спеціальної психології. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2016. № 4. С. 14–23.
- Кобильченко В. В. Пояснювальні принципи як методологічний орієнтир спеціальної психології. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2019. № 2. С. 33–47.
- Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Нова парадигма спеціальної психології. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2020. № 3. С. 7–14.
- Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Предмет і міжпредметні зв'язки спеціальної психології в світлі сучасних методологем. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : зб. наук. праць / за ред. В. В. Засенка. Київ : ФОП «Симоненко О. І.», 2020. Вип. 17. С. 94–109.
- Кобильченко В. В., Омельченко І. М. Спеціальна психологія : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.
- Конопляста С. Ю., Сак Т. В. Логопсихологія : навч. посіб. / за ред. М. К. Шеремет. Київ : Знання, 2010. 293 с.
- Мартиненко І. В. Логопсихологія : курс лекцій : навчальний посібник. 3-є вид., виправл. і доповн. Київ : ДІА, 2019. 120 с.
- Пахомова Н. Г., Кононова М. М. Спеціальна психологія. Полтава : АСМІ, 2015. 389 с.
- Прохоренко Л. І. Розвиток та перспективи спеціальної психології в незалежній Україні. *Українська психологія. XXI століття. Початок. (Дні української психології в Берліні)* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнародною участю, 27-28 квітня 2023 року : зб. матеріалів / за ред. В. Г. Панка. Київ : Ін-т психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2023. С. 62–69.

- Психологія : підручник для студ. вищих навч. закл. / Ю. Л. Трофімов [та ін.]; ред. Ю. Л. Трофімов. Вид. 6-е, стер. Київ : Либідь, 2008. 560 с.
- Синьов В. М., Матвєєва М. П., Хохліна О. П. Психологія розумово відсталого дитини : підручник. Київ : Знання, 2008. 359 с.
- Синьова Є. П. Тифлопсихологія. Психологічні особливості людей з глибокими порушеннями зору : підручник. Київ : Знання, 2008. 365 с.

References

- Bocheliuk, V. Y., & Turubarova, A. V. (2011). *Psykhologhiia liudyny z obmezhenymu mozhyvostiamu [Psychology of people with disabilities]: navchalnyi posibnyk*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].
- Hoshovska, D. T. (2011). *Spetsialna psykhologhiia ta metodyka pedahohichno-korektsiinoho treninhu [Special psychology and methods of pedagogical-correctional training]: [navchalno-metodychnyi posibnyk]*. Volynskiy natsionalnyi universytet im. Lesi Ukrainky. Lutsk [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. V. (2016). Intehratyvna paradyhma yak teoretyko-metodolohichniy oriientyr suchasnoi spetsialnoi psykhologhii [The integrative paradigm as a theoretical and methodological reference point of modern special psychology]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia [Exceptional Child: Teaching and Upbringing]*, 4, 14-23 [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. V. (2019). Poiasniuvalni pryntsyipy yak metodolohichniy oriientyr spetsialnoi psykhologhii [Explanatory principles as a methodological reference point of special psychology]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia [Exceptional Child: Teaching and Upbringing]*, 2, 33-47 [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. V., & Omelchenko, I. M. (2020). Nova paradyhma spetsialnoi psykhologhii [The new paradigm in special psychology]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia [Exceptional Child: Teaching and Upbringing]*, 3, 7-14 [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. V., & Omelchenko, I. M. (2020). Predmet i mizhpredmetni zviazky spetsialnoi psykhologhii v svitli suchasnykh metodolohem [The subject of special psychology and its intersubject relationships in the light of modern methodologes]. In V. V. Zasenko (Ed.), *Osvita osib z*

- osoblyvymy potrebamamy [Education of Persons with Special Needs]:* zb. nauk. prats (Is. 17, pp. 94-109). Kyiv: FOP «Symonenko O. I.» [in Ukrainian].
- Kobylchenko, V. V., & Omelchenko, I. M. (2020). *Spetsialna psykholohiia [Special psychology]:* pidruchnyk. Kyiv: VTs «Akademiia» [in Ukrainian].
- Konopliasta, S. Yu., & Sak, T. V. (2010). *Lohopsykholohiia [Logopedic psychology]:* navch. posib. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Martynenko, I. V. (2019). *Lohopsykholohiia [Logopedic psychology]:* kurs lektsii. navchalnyi posibnyk. Kyiv: DIA [in Ukrainian].
- Pakhomova, N. H., & Kononova, M. M. (2015). *Spetsialna psykholohiia [Special psychology].* Poltava: ASMI [in Ukrainian].
- Prokhorenko, L. I. (2023). Rozvytok ta perspektyvy spetsialnoi psykholohii v nezalezhnii Ukraini [Development and prospects of special psychology in independent Ukraine]. In V. H. Panko (Ed.), *Ukrainska psykholohiia. XXI stolittia. Pochatok. (Dni ukrainskoi psykholohii v Berlini) [Ukrainian psychology in the 21st century. Beginning. (Days of Ukrainian psychology in Berlin)]:* materialy naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu: zb. materialiv (pp. 62-69). Kyiv: Instytut psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy [in Ukrainian].
- Synov, V. M., Matvieieva, M. P., & Khokhlina, O. P. (2008). *Psykhohiia rozumovo vidstaloi dytyny [Psychology of mentally challenged children]:* pidruchnyk. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Synova, Ye. P. (2008). *Tyflopsykholohiia. Psykholohichni osoblyvosti liudei z hlybokymy porushenniamy zoru [Psychological features of people with profound visual impairments]:* pidruchyk. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Trofimov, Yu. L. (Ed.). (2008). *Psykhohiia [Psychology]:* pidruchnyk dlia stud. vyshchych navch. zakl. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

V. Kobylchenko, I. Omelchenko

**THE CONTRIBUTION MADE BY MYKOLA YARMACHENKO
INSTITUTE OF SPECIAL EDUCATION AND PSYCHOLOGY OF THE
NAES OF UKRAINE TO DEVELOPMENT OF THE THEORY AND
PRACTICE OF SPECIAL PSYCHOLOGY**

The article examines and analyses the contribution made by Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine to development of the theory and practice of special psychology.

The article highlights that Ukrainian special psychology faces the tasks to reflect methodologically and understand special psychology historical path and current status.

Special psychology was an integral part of defectology, was an applied branch of knowledge by its nature and was formed as a multi-disciplinary discipline.

After Ukraine had achieved independence, the issues regarding the theoretical and conceptual base of special psychology became really important, since the various areas of special psychology remained significantly detached from conducted applied research.

The article authors reviewed modern Ukrainian educational and methodological literature for higher education and revealed that the publications were mainly writhing the framework of classical psychology and defectology and based on the natural-scientific paradigm.

We also found that in recent years, psychological science had significant achievements in the field of special psychology due to the ever-increasing influence of the humanistic paradigm on the subject and methodology of psychological research.

The article describes the achievements of Mykola Yarmachenko Institute of Special Education and Psychology in the field of special psychology, its role and influence on special psychology development, its contribution to theory and practice.

Keywords: *special psychology, defectology, natural-scientific paradigm, humanistic paradigm.*

Надійшла до редакції 24.06.2023 р.